

HET OUDE STADSEZEGEL VAN OOSTENDE

door Jan DREESEN

Met verwijzing naar : De figuratieve uitbeelding op het oude stadszegel van Oostende door R. VAN DER HEYDE. De Plate blz. 92/235 tot 92/238.

In de aangehaalde bijdrage geeft de auteur zijn visie op de figuratieve uitbeelding die op het oude stadszegel van Oostende voorkomt. Naar zijn mening is de figuur die hierop voorkomt niet Sint Pieter maar Margareta van Constantinopel.

Het is de eerste maal dat ons een dergelijke versie wordt ter kennis gebracht. Zij is in tegenspraak met wat eminente historici en heraldisten (1) tot hiertoe over dit onderwerp gezegd en/of geschreven hebben. Op zichzelf is dit niet zo erg want historici kunnen zich ook vergissen.

Wij zijn dan ook bereid de visie van de auteur enig krediet te geven, op voorwaarde dat ze met voldoende bewijskracht ingekleed wordt.

Daarom deze kritische beschouwingen van zijn tekst.

Alvorens de aangehaalde argumenten, punt voor punt te onderzoeken stellen we ons toch een vraag in verband met het algemeen concept van de tekst.

Waarom verwijst de auteur niet naar een bestaande afdruk van een zegel van Margareta van Constantinopel ? Dit zou de argeloze lezer in staat hebben gesteld zich een persoonlijk idee te vormen van de verschillen tussen de twee figuratieve uitbeeldingen.

Bij nauwkeurig nalezen van de tekst noteren wij de volgende punten.

- De auteur vertaalt ... et une petite église de la gauche (d'un dessin singulier)... door ... een kleine kerk (zonderling getekend)... (blz. 92/235 4de paragraaf).

Volgens DAUZAT (2) is "singulier"... qui concerne un seul... qui se distingue des autres... vertaald ...die zich onderscheidt van anderen... wat een verschil in betekenis geeft met ... zonderling...

- De uitgebeelde persoon heeft een typisch vrouwelijke houding...gezegde gebaseerd op stand van linkerbeen- en voet en het lichte schoeisel (blz. 92/236 6de paragraaf).

Om de bewijskracht van dit argument na te gaan zijn we te rade gegaan bij de afbeeldingen van de "Tapisserie de Bayeux" (3) en in een paar tentoonstellingscatalogen van de "Vlaamse Primitieven" en "800 jaar Sint Janshospitaal" (4).

Volgens de tekeningen van het eerstvernoemde werk moeten de meeste krijgers die op dit doek voorkomen, getoetst aan het bovenstaande gezegde, als typisch vrouwelijk beschouwd worden.

Bij de Vlaamse Primitieven zijn er op vrouwenafbeeldingen weinig of geen voeten te zien. Praktisch al de voorgestelde vrouwen zijn tot op de grond gekleed. Dit komt overeen met het Middeleeuws beeld waaraan de vrouw moest beantwoorden (en waarvan we nu nog de sporen vinden in de Islam). Mannenvoeten zijn echter wel te zien.

- De ring rond het hoofd is geen nimbus, maar wel de boord van een mantelkap (blz. 92/236 7de paragraaf).

Vergelijken we de nimbussen van de drie zegels (1309, 1335, 1504) dan merken we dat ze overeenstemmen met wat W. ELWOOD FOST (5) in zijn "Forms of the nimbus" een SINGLE CIRCLE noemt.

Anderzijds drukken we ook nog een schets af (door Antoon DE SUCCA) (zie schets) van het hoofdtooisel van Margareta van Constantinopel. Noch op deze schets, noch op het zegel draagt ze een mantel (met kap).

- Er zit een dikke sierspeld (typisch vrouwelijk siersel) als haak of sluitstuk vooraan op de mantel (blz. 92/236 8ste paragraaf).

De hier bedoelde sierspeld komt bij de Vlaamse Primitieven nergens op vrouwenafbeeldingen voor. Wel op portretten van heiligen en kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders, als sluitstuk of haak voor hun koorkap of schoudervelum (4). Dit soort haak of sluitstuk verschijnt eerst in de 19de eeuw als een onderdeel van vrouwelijke kledij op de kapmantels van de begoede polderboerinnen.

- Was de uitgebeelde persoon Sint Pieter geweest dan zou hij een stevige baard hebben gedragen, waarmee Sint Pieter steeds wordt afgebeeld (blz. 92/236 10de paragraaf).

Ook dit moeten we tegenspreken. Dat Sint Pieter een baard moet hebben en een aureool onder de vorm van een ellipsvormige schijf is niet zo evident. Dit bleek op de tentoonstelling van oude devotieprentjes "De Hemel op Aarde" (6) die gans het seizoen liep in het Abtsgebouw te Oudenburg. Daar bleek dat de voorstelling van Sint Pieter de meest gevarieerde vormen kon aannemen, afhankelijk van de visie van de tekenaar of schilder.

- In de rechterhand draagt zij twee sleutels, symbolen van de poorten te land en ter zee (blz. 92/236 13de paragraaf).

Oostende behoorde in de 13e eeuw tot een van de vele "smalle" steden die in de loop van die eeuw door de graven van Vlaanderen om politiek-economische redenen uit, soms niet meer dan, een gehucht werden verheven. (Dit verschijnsel bleef niet beperkt tot Vlaanderen maar is ook door de Graven van Loon in het Land van Loon en Chimay gedaan). Deze "smalle" stad had geen versterkingen en ook geen poorten. Die zijn er eerst in de 16de eeuw gekomen. De verwijzing naar sleutels voor poorten is dan ook zeer betwistbaar.

Anderzijds zijn de twee sleutels die de figuur op de drie zegels in de hand houdt identiek aan de sleutels die voorkomen op het symbool van de katedraal van Winchester die ook aan Sint Pieter en Paul gewijd is. Die tekens dateren ongeveer uit dezelfde periode als de sleutels op onze zegels (7).

- ... het gebouw op de linkerhand is duidelijk getekend ... het is geenszins een kerk, want er staat geen toren bij... (blz. 92/237 7de paragraaf).

Over de eerste kerk van Oostende bestaan tot nog toe geen nadere gegevens. Voorlopig kunnen we dus alleen maar gissen naar de vorm en het uitzicht.

Dat doen we dan op basis van enkele zeldzame (veelal verbouwde) kerken uit deze periode. En die blijken er meestal uitgezien te hebben als de voorstelling op het zegel (Ettelgem, Aldeneik).

Anderzijds was een toren bouwen een dure zaak. De tweede kerk van Oostende werd omstreeks 1438 gebouwd zonder toren en kreeg slechts een toren omstreeks 1480 (8).

Anderzijds komen er enkele afbeeldingen van kerken voor op een kaart R.A. Brugge (9). Het zijn kerken uit 's Heerwoutermansambacht, allen zonder toren. Ten andere zelfs in onze tijd gebeurt dit nog. Het Godelievekerkje langs de Nieuwpoortsesteenweg werd in 1940 gebouwd zonder toren, omdat er geen geld genoeg voorhanden was. Het "geen toren" argument is als bewijs om te zeggen dat het gebouw in de

linkerhand geen kerk zou zijn weinig krachtig. Dat Sint Pieter regelmatig met een kerk in zijn hand werd afgebeeld kunnen we bv. zien op een zegelafdruk van Torhout die in een van de Jaarboeken verscheen (10).

- Het lijkt ons zeer eigenaardig dat een landvoogdes haar beeltenis liet gebruiken voor een stadszegel. Die werd uitsluitend gebruikt voor haar eigen zegel en voor de afbeelding op munten. Wij kennen geen enkel voorbeeld van een dergelijke handelswijze. Zij had een bron voor misbruiken kunnen zijn.

Naar ons weten had Margareta van Constantinopel geen bijzondere banden met Oostende. Dit had in het beste geval iets dergelijks kunnen rechtvaardigen.

Op basis van voorgaande argumentatie kan ik niet akkoord gaan met de stelling als zou de beeltenis op het oudste zegel van Oostende niet Sint Pieter maar Margareta van Constantinopel zijn.

- (1) De door de auteur, in zijn bijdrage, vermelde historici.
- (2) A. DAUZAT. Nouveau dictionnaire étymologique et historique ISBN 2-03-3402305-Y.
- (3) BERTRAND-WANIS. Tapisserie de Bayeux. Caen 1975.
- (4) Tentoonstellingscatalogussen.
 - De eeuw der Vlaamse Primitieven. Brugge. 1960.
 - Anonieme Vlaamse Primitieven. Brugge. 1969.
 - 800 jaar Sint-Janshospitaal 1188-1976. 2 delen. Brugge. 1976.
- (5) E. ELWOOD POST. Saints, Signs and Symbols. z.j. blz. 86.
- (6) Tentoonstellingscatalogus "De Hemel op Aarde". Oudenburg. 1992.
- (7) E. ELWOOD POST. Saints, Signs and Symbols. z.j. blz. 81.
- (8) E. VLIETINCK. Het oude Oostende. Oostende 1897 blz. 40.
- (9) R.A. BRUGGE. Kaarten en plannen nr. 525.
- (10) HET HOUTLAND. Heemkring Torhout. Jaarboek 1991.

Oorkondenschat, J 552, nr. 30, akte van 2 juli 1309

Zegel van de stad Oostende, 1335.

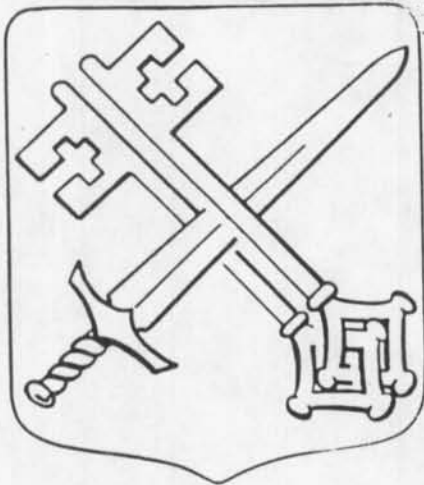
Zegel van de stad Oostende, 1504. (ARA. Brussel, Verzameling zegelafgietsels, nr. 6468; foto ARA. Brussel).

- Zegel van Margaretha van Constantinopel, Algemeen Rijksarchief, Brussel

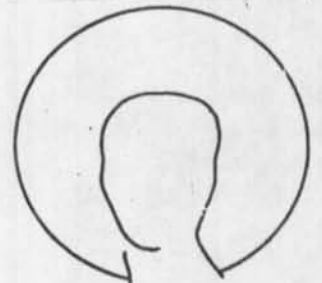
- Margaretha van Constantinopel naar schetsen van Antoon de Succa, hs. II, 1862, Kon. Bibl., Brussel

◀ ST. PETER AND ST. PAUL

Winchester,
cathedral church

Vergelijk deze sleutels met de sleutels op de Zegels van Oostende

SIMPLE CIRCLE